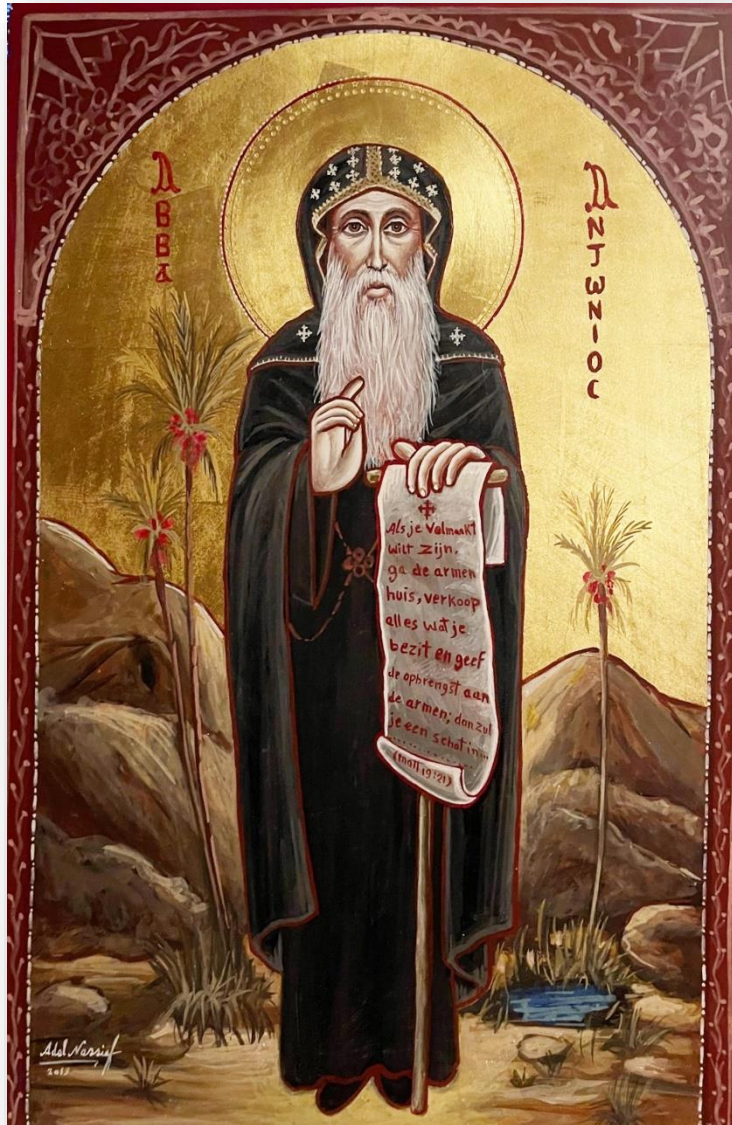

Antonius de Grote

Bezieler van religieus leven

Het webinar is ook te bekijken op de site van de [Katholieke Vereniging voor Oecumene](#), of hieronder:

Foto cover:
Icoon St-Antonius de Grote, Adel Nassief. Afbeelding uit archief Koptisch-Orthodoxe Kerk Amsterdam.

Meld mij aan voor de Nieuwsbrief van Perspectief

Perspectief wordt uitgegeven door de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
www.oecumene.nl

Het leven van Sint Antonius

Dr. Vincent Hunink

Voor details over het leven van Sint Antonius moeten we terug de geschiedenis in, naar de late oudheid. De beschrijving van zijn leven hangt nauw samen met ontwikkelingen binnen het Romeinse Rijk in de 3e en 4e eeuw. Een bijzonder moment daarin vormt het jaar 313, dat bekend staat als het jaar van het 'Edict van Milaan', formeel afgekondigd onder verantwoordelijkheid van keizer Constantijn de Grote (ca 273-337). Dit edict bepaalde dat het christendom voortaan een toegelaten godsdienst was. Tot 313 was het christendom een feitelijk verboden en bestreden religie, die niettemin op veel plaatsen en gedurende lange perioden werd gedoogd, en zo in de verdrukking toch flink had kunnen groeien.

Die groei nam na 313 spectaculaire vormen aan. Het christendom kwam, bijna letterlijk, bovengronds. De kerkelijke structuren konden nu onbelemmerd vorm aannemen en zich uitbreiden, terwijl de zo lang verborgen godsdienst ook overal zichtbaar werd: kerken, gebouwen, scholen, processies op straat. Onvermijdelijk groeiden er ook nieuwe, hechte relaties tussen de christelijke religie en de wereldse autoriteiten, lees: het Romeinse staatsbestel. Christendom en Romeinse overheid hadden eeuwen tegenover elkaar gestaan, op de meest tastbare wijze in processen tegen belijdende christenen, die aan hun geloof vasthielden zelfs als hun dat de doodstraf opleverde. Deze christelijke martelaren (het woord betekent eigenlijk 'getuigen') waren tot 313 dé bewonderde voorbeeldfiguren en helden voor veel gewone gelovigen. En, andersom bekeken, wie als christen een bijzondere weg wilde gaan wist wat hem of haar te doen stond: in een confrontatie met de overheid standvastig Christus belijden.

Dat martelarenmodel wordt vanaf 313 in één keer onmogelijk. In de christelijke wereld leidt dat tot grote verandering en vernieuwing. Vanaf het begin van de vierde eeuw worden reacties op de groei zichtbaar. Zo komt er in het Oosten een beweging op gang van eenlingen die vanuit de steden wegtrekken en de eenzaamheid opzoeken, om daar in een bestaan van eenvoud en onthouding helemaal vrij te zijn voor de dienst aan God. Vooral in de woestijnen van Egypte, Syrië en Palestina verschijnen zulke *monachi* (van het Griekse *monos* 'alleen'), die aanvankelijk op hun eentje als kluizenaars leven en hun dagen vullen met bidden en werken, waarbij ze zich oefenen in praktijken van onthouding: weinig eten en drinken, weinig slapen, geen seks, geen amusement, weinig contacten.

In Egypte zien we daarbij al vrij vroeg een tweede ontwikkeling binnen dit vroege monachisme. Kluizenaars trekken wat meer naar elkaar toe en vormen kleine gemeenschappen, waarbij men elkaar over en weer steunt in het nieuwe leefmodel: de eerste vormen van wat later zou uitgroeien tot kloosters. Juist bij deze verandering komt de figuur van de Egyptische Antonius de Grote (251-356) in beeld: hij geldt als de 'vader van monniken'.

1. Biografie

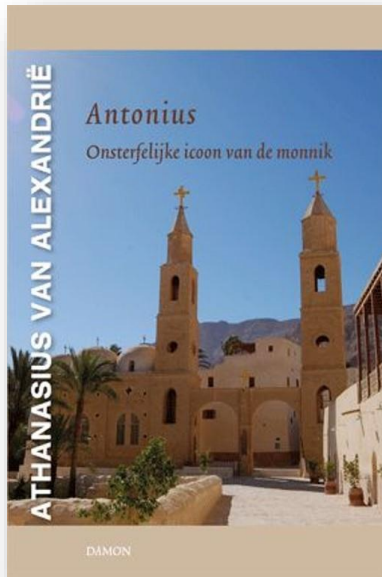
Antonius de Grote (251-356)

Het leven van Antonius de Grote had min of meer onopgemerkt voorbij kunnen gaan, of alleen interesse kunnen wekken van tijd- en streekgenoten als een voorbeeld van bijzondere toewijding aan God. Antonius kon namelijk niet lezen en schrijven, en hij heeft dan ook geen geschriften nagelaten. Maar hoe heeft hij dan zo invloedrijk kunnen worden?

Dat is te danken aan Athanasius van Alexandrië (ca. 296-373). Deze bisschop van Alexandrië is de auteur van een groot aantal, in het Grieks geschreven werken. Verreweg zijn beroemdste boek is een levensbeschrijving van Antonius. Deze onder de Latijnse titel *Vita Antonii* (afgekort VA) bekende bio-

grafie is geschreven kort na de dood van Antonius, dus rond het jaar 360. Het boek werd direct een bestseller in de hele Romeinse wereld. Het verspreidde zich razendsnel in het Oosten, waar het voor tal van overtuigde christenen een model werd waaraan ze zich spiegelde, of dat ze zelfs concreet gingen navolgen door óók de woestijn in de trekken en te gaan leven zoals hij. De tekst werd bovendien in ijlt tempo vertaald in andere talen, waaronder het Latijn. Nog geen tien jaar na de vervaardiging van het Griekse origineel worden er Latijnse versies gelezen en bediscussieerd in het verre Westen, zoals in de keizerstad Trier, getuige Augustinus die erover vertelt in zijn beroemde boek *Belijdenissen* (zie daarin 8,15 en 8,29).

In de veelal trage antieke wereld was de VA dus een ongekend, doorslaand succes. Het boek had een impact die misschien alleen vergelijkbaar was met die van de Bijbel. Dat blijkt bijvoorbeeld ook nog heel concreet uit de honderden handschriften van de Griekse tekst die tot in onze tijd bewaard zijn gebleven.

Nederlandse vertaling van de
Vita Antonii (VA)

De VA is ook voor hedendaagse lezers een boeiende tekst, die veel te bieden heeft. Natuurlijk is een aantal aspecten van Antonius' leven, en daarmee van de biografie, voor 21e eeuwse lezers enigszins vreemd en exotisch geworden. Een antieke tekst betekent na bijna tweeduizend jaar natuurlijk niet meer exact hetzelfde als voor zijn oorspronkelijke publiek van vroege christenen. Maar er valt misschien zelfs nog iets te leren van de oude heilige.

Zoals het in een laatantieke tekst betaamt, begint Athanasius zijn levensbeschrijving met een voorwoord, waarin hij aangeeft wat hij als auteur beoogt. En zoals gebruikelijk laat hij vermoedelijk niet het achterste van zijn tong zien. Achter de fraaie motieven van 'op verzoek schrijven', 'informatie geven' en 'de waarheid vertellen' gaan wellicht wat meer subtiële intenties

schuil. Zo is Athanasius' Antonius-figuur opvallend respectvol tegenover kerkelijke ambtsdragers zoals bisschoppen. Wellicht is precies dát een van de onuitgesproken doelen van de VA: binnen het nieuwe monnikenideaal mag het kerkelijk gezag niet ter discussie komen.

Hoe dit ook zij, al snel begint de levensbeschrijving dan *in medias res*: in een paar fraaie pagina's worden Antonius' jeugd en toewending tot het christendom geschilderd. We lezen over een jongeman die op jeugdige leeftijd zijn ouders verliest en op een dag in de kerk wordt gegrepen door een tekst uit Mattheüs 19,21:

Als je volmaakt goed wilt zijn, vooruit, verkoop dan al je bezit, geef het aan de armen en kom Mij dan volgen. Je zult een schat in de hemelen hebben.

En op een andere dag hoort hij iets uit Mattheüs 6,34:

Maak je niet bezorgd over de dag van morgen.

Deze oproep van Jezus om alles neer te leggen en Hem te volgen betreft Antonius op zichzelf. Ja, denkt hij, dat is ook iets voor mij. Hij doet afstand van zijn bezittingen en gaat aan de rand van het dorp wonen. Daaruit blijkt dat hij niet de eerste is die dat doet, want hij voegt zich bij een aantal kluizenaars die daar al zitten. Antonius geldt dus wel als 'vader van het kluizenaarschap' maar uit de tekst van Athanasius blijkt dat hij niet de allereerste is.

Later gaat hij verder de woestijn in waar hij zichzelf een verzwaaard regime oplegt. Er is een bekende passage uit dat gedeelte, die gaat over de duivel die Antonius bestookt en be-laagt.

De duivel kan gemakkelijk alle gedaanten aannemen om kwaad te doen. Toen, die nacht, maakten ze zo'n kabaal dat het leek of de hele plek stond te schudden. De vier muren van het gebouwtje werden door de demonen als het ware opengebroken, en ze leken erdoor naar binnen te komen. Ze waren van gedaante veranderd en verschenen nu als wilde beesten en reptielen. Meteen was de plek vol schijnbeelden van leeuwen, beren, luipaarden, stieren, slangen en adders, schorpioenen en wolven. En elk ervan bewoog zich op zijn eigen manier: de leeuw brulde als om aan te vallen, de stier leek met de horens te gaan stoten, de slang kronkelde dadelijk op hem af en de wolf wilde gaan springen. Het geheel was schrikbarend: de woestheid van al die schijn gestalten bij elkaar en het geraas van hun geluiden.

Antonius, hierdoor gezeseld en gestoken, voelde een nog heviger pijn in zijn lichaam. Maar zonder te trillen, ja, wakker van ziel, lag hij daar. Wel moest hij kreunen van de lichamelijke pijn, maar hij bleef nuchter van geest. Bijna spottend zei hij: 'Als jullie écht macht hadden, was het genoeg als één van jullie hier kwam. Maar nu de Heer jullie heeft ontkracht, proberen jullie mij schrik aan te jagen door je aantal. Maar het is een teken van zwakte dat jullie de vormen van redeloze beesten aannemen!' (VA 9)

Het is een passage die tot de verbeelding spreekt, ook bij latere kunstenaars: de heilige die wordt bestookt door duivels in dierlijke gedaante. En die standhoudt en ze tegen-sprekt, en zo de beproeving te boven komt.

Kort daarna geeft Athanasius een soort portret van Antonius na zijn eerste, lange periode als kluizenaar.

Een kleine twintig jaar bracht hij zo op zichzelf in ascese door. Naar buiten kwam hij nooit en hij werd maar zelden door anderen gezien. Maar veel mensen hadden het verlangen en de wil zijn ascese na te volgen, en er kwamen ook andere bekenden, die de deur insloegen en hem eruit probeerden te dringen. Zo trad Antonius na al die tijd naar buiten, als kwam hij uit een heiligdom, volledig ingewijd in de mysteriën en vervuld van God. Dat was de eerste keer dat hij uit het fort kwam en zich aan zijn bezoekers vertoonde.

Toen zij hem zagen, stonden ze verbaasd: zijn lichaam zag er nog hetzelfde uit. Het was niet dik geworden bij gebrek aan beweging, noch vermagerd door het vasten en de strijd met demonen. Het was nog zoals ze het hadden gekend voordat hij zich had teruggetrokken. En zijn ziel had nu een staat van zuiverheid bereikt: niet verschrompeld door norsheid, niet verslapt door genot, niet ten prooi aan joligheid of melancholie. Bij het zien van de menigte werd hij niet onrustig en het stemde hem evenmin verheugd dat hij door zovelen werd begroet. Hij was geheel en al in balans, zoals iemand die zich laat leiden door de rede en zich in zijn natuurlijke toestand bevindt. (VA 14)

Antonius komt tevoorschijn als een zeer evenwichtig iemand, na twintig jaar eenzame opsluiting. Dat is alvast iets heel bijzonders van deze figuur. Aansluitend houdt hij een lang betoog over de strijd met demonen. Daarin geeft hij zijn toehoorders uitvoerige instructie over de manier waarop ze demonen tegemoet kunnen treden. Dat is een passage die veel mensen snel zullen overslaan of doorbladeren, omdat het misschien wat minder spannend en spectaculair lijkt dan de voorgaande taferelen met aanvallen van de duivel. Maar het is toch de moeite om zo'n preek van Antonius eens helemaal achter elkaar te bekijken. Voor demonen moet je niet bang zijn, zegt hij, die kun je eigenlijk door een kruisgebaar te maken, en door de naam van Jezus uit te spreken, uitbannen. Ik weet niet of het voor iedereen zo werkt die met demonen in welke vorm dan ook te maken heeft, maar dit is in ieder geval het advies van Antonius.

2. Latere fasen

Daarna gaat de VA verder met een meer beschrijvende passage. Antonius, trekt verder de woestijn, naar een nieuwe eenzaamheid, waarbij hij opnieuw door veel mensen wordt gevolgd. Zijn manier van leven leidt tot zoveel belangstelling, dat de woestijn 'een bloeiende stad' wordt, zoals Athanasius het in een fraaie paradox verwoordt. De ooit verlaten streken raken dicht bewoond door kluizenaars en monastieke groepjes. En vervolgens gaat Antonius een nóg grotere eenzaamheid opzoeken.

Het is een fascinerende beweging: mensen komen naar hem toe, ze gaan volgen, hij treedt ook af en toe gericht naar buiten, maar zoekt aansluitend dan steeds grotere eenzaamheid. Een paar voorbeelden waar dit goed te zien is:

Toen Antonius zag dat hij door veel mensen werd lastig gevallen en niet de kans kreeg om naar zijn zin teruggetrokken te leven zoals hij verlangde, zette hem dat aan het denken: het mocht niet zo zijn dat hij door alles wat de Heer via hem deed verwaand werd of dat iemand anders hem daardoor te hoog aansloeg. Na ampel beraad besloot hij de Opper-Thebaïs in te trekken, waar niemand hem kende (...)

Op een keer kreeg hij van de monniken het verzoek naar hen af te dalen en hen enige tijd op hun eigen plekken te bezoeken. Hij ging op weg (...) Bij aankomst bij de buitenste kluizen werd Antonius door iedereen omhelsd, want men beschouwde hem als een vader. En op zijn beurt bracht hij voor hen een soort proviand vanuit het gebergte mee: hij trakteerde hen op zijn woorden en liet hen delen in het goeds dat hij gevonden had. (...) Na een paar dagen keerde Antonius weer terug naar de berg. Vanaf die tijd trokken vele mensen naar hem toe, en ook zieken waagden zich aan de tocht. (fragmenten uit VA 49-55)

In het slotstuk van de VA, als het verhaal van Antonius' leven en de innerlijke dynamiek ervan duidelijk zijn geworden, krijgt de lezer nog een reeks boeiende passages te lezen. Het betreft elementen zoals die in de latere traditie van heiligenlevens vaste onderdelen zouden worden: verhalen over bijzondere genezingen en wonderen, over visioenen en

voorspellingen. In de VA ligt het accent daarbij op Antonius' omgang met gelovigen en ongelovigen. De eenvoudige, ongeletterde man blijkt opgewassen tegen brutale intellectuelen, gevaarlijke ketteren en hoge autoriteiten zoals de Romeinse keizerfamilie, die zich per brief bij hem meldt.

Het spektakel wordt, vanuit modern perspectief, nog even onderbroken door een tweede betoog van Antonius, waarin hij geloof boven rede stelt (VA 74-80). Dat thema levert, toegegeven, niet het meest meeslepende deel van de VA op. Maar Athanasius heeft het betoog duidelijk welbewust in de structuur van zijn biografie opgebouwd en vermoedelijk bedoeld als hoogtepunt.

We hebben dan nog het 'laatste optreden en einde van Antonius' tegoe, wat veel lezers meer zal aanspreken. Een paar fragmenten hieruit tot slot.

Ook zijn einde was voorbeeldig. Hij was zoals gewoonlijk de monniken in het buitenste gebergte aan het bezoeken, toen hij van de Voorzienigheid kreeg ingegeven dat zijn einde nabij was. Toen sprak hij de broeders als volgt toe: 'Dit is mijn laatste bezoek aan jullie en het zou me verbazen als wij elkaar in dit leven nog terugzien. Het is inmiddels tijd voor mij om heen te gaan: ik ben al bijna honderdenvijf.'

Toen de broeders dit hoorden, sprongen hun de tranen in de ogen. Ze pakten de oude man stevig vast en omhelsden hem. Maar het was of hij vanuit vreemd gebied zou gaan vertrekken naar zijn eigen stad: zo opgewekt was hij aan het praten. Daarbij drukte hij de broeders op het hart niet nonchalant te worden in het zich inspannen, de moed niet te verliezen bij de ascese maar te leven alsof ze iedere dag konden sterven. Verder spoorde hij iedereen aan, zoals ik al zei, erover te waken zijn ziel vrij te houden van onreine gedachten en met de heiligen te wedijveren. Ze dienden ook ver uit de buurt te blijven van de schismatieke meletianen (u kent hun slechte en onzalige ideeën) en geen enkel contact te onderhouden met de arianen (want ook hun lasterlijke leer is voor iedereen duidelijk). (...) Nadat hij afscheid had genomen van de monniken in het buitenste gebergte ging hij er snel vandoor en trok het binnenste gebergte in, waar hij zich gewoonlijk ophield. Een paar maanden later werd hij ziek. Hij

riep zijn mensen bij zich (er waren er twee die daar bij hem bleven; al vijftien jaar beoefenden ze de ascese en ze bedienden Antonius vanwege zijn ouderdom), en hij sprak hen als volgt toe.

‘Ik zal nu, zoals het geschreven staat, de weg van de Vaders gaan, want ik zie dat ik door de Heer word geroepen. Blijven jullie waakzaam en laat je jarenlange ascese niet teloorgaan. Doe juist je best om je gedrevenheid te behouden, als was je maar net begonnen. Jullie kennen de listen en lagen van de demonen, jullie weten hoe woest ze zijn, maar ook hoe zwak hun macht is. Wees dus niet bang voor ze, maar adem liever altijd Christus en geloof in Hem! (...) Verdeel mijn kleren en geef bisschop Athanasius mijn ene schapenvel en ook het kleed waarop ik sliep, dat ik van hem nieuw heb gekregen en heb versleten. En geef bisschop Serapion mijn andere schapenvel, maar houd zelf mijn grove kleed. En nu “vaarwel” , mijn zonen. Antonius gaat heen en is niet langer onder jullie.’

Na die woorden omhelsden ze hem en trok hij zijn voeten op. Het was alsof hij vrienden naar zich toe zag komen en daardoor helemaal blij was: hij lag daar met een stralend gezicht. Toen gaf hij de geest en werd ook hij met zijn voorvaders verenigd. De twee anderen voerden de opdrachten uit die hij had gegeven. Ze begroeven hem en borgen hem in doeken gewikkeld onder de grond, en niemand weet waar hij geborgen ligt behalve die twee. (Fragmenten uit VA 89-92)

Tot op het laatst doet Antonius zijn best om anderen te bemoedigen en voor zichzelf geen enkele eer of bijzondere positie op te eisen. Hij wil zelfs niet dat bekend wordt waar hij begraven wordt, kennelijk uit angst voor een soort overdreven verering van zijn overblijfselen.

Athanasius besluit de VA met een kort, stichtend slotwoord. Daarin schrijft hij na een kort samenvattend portret van Antonius dat de tekst een model biedt van monnikenleven, en hoopt hij dat het boek zelfs heidenen tot geloof kan brengen.

3. Receptie

Of dat laatste steeds is gebeurd lijkt me de vraag, maar een invloedrijk en bepalend portret is de VA alleszins geworden. Antonius was zeker niet de eerste christelijke kluizenaar en monnikenleider. Maar als vermeende ‘vader van het christelijk kluizenaarsdom’ is hij de grote inspirator geworden van het christelijke monnikendom. Het is een eer die de historische Antonius stellig te danken heeft aan de biografie door Athanasius. Want mede dankzij deze vroege hagiografie heeft het westerse monniksideaal gestalte gekregen. Het zou uiteindelijk worden vastgelegd in verschillende monniksregels, waarvan *De regel van Sint-Benedictus* uit de zesde eeuw wel de bekendste en belangrijkste is.

De tekst van de VA werd niet alleen snel en wijd verspreid, vertaald en in de praktijk nagevolgd, maar inspireerde ook tot andere levensbeschrijvingen van heiligen. Daarmee was een nieuw genre geboren, dat van kolossale invloed zou zijn op de late oudheid en de middeleeuwen: de *hagiografie*. Athanasius’ levensbeschrijving van Antonius is het eerste christelijke heiligenleven en het ultieme voorbeeld van alle latere voorbeelden in het genre.

Het is duidelijk: we hebben hier een tekst die van groot belang is voor ons begrip van de hele christelijke cultuur en geschiedenis, en zelfs de kunstgeschiedenis. Want ook in de kunst bleef Antonius de fantasie van latere generaties prikkelen. Ik wijs hier alleen maar op de negentiende-eeuwse *De verzoeking van de heilige Antonius* van Flaubert, een tekst die zelf ook weer aanleiding gaf tot vertalingen en creatieve navolgingen. Talloos zijn de artistieke afbeeldingen van Antonius (zoals de bekende schildering door Dalí), die teruggaan op de antieke biografie.

Maar is er meer? Kan die vreemde woestijnvader de (post)christelijke lezers van de 21e eeuw ook nog direct aanspreken? Niet op alle punten, zoveel is zeker. Veel mensen zullen moeite hebben met Antonius’ fanatisme en harde ascese, die soms meer weg heeft van een masochistische zelfkwellen. Toch is er wel hoop de figuur Antonius iets naderbij te komen. Wie wil kan wel degelijk iets van deze verre Egyptische vader leren.

Het belang van standvastigheid bijvoorbeeld: hou vol, vlucht niet, ga je problemen niet uit de weg, maar bestrijd ze tot je ze de baas bent. Of de kracht van ware openheid naar andere mensen: een werkelijk sociaal contact is pas mogelijk als je stevig in je schoenen staat, als je weet wie je bent en waar je voor staat. Pas dan ook mag je hopen iets werkelijk over te kunnen dragen aan anderen. Misschien is dat ook, als je eenmaal zover bent, een morele plicht en ben je andere mensen min of meer verschuldigd een luisterend, welwillend oor te bieden en in alle bescheidenheid advies te geven.

Een blijvend voorbeeld kan ook Antonius' eenvoud zijn, of die nu historisch juist is of niet. Antonius is in deze tekst wijs, niet door jarenlange formele scholing, maar door een goed verstand, een deugdzaam leven, en uiteraard door de Genade. In zijn intellectuele bescheidenheid zit beslist iets goeds. Haarkloverijen, betweterij, opscheppen over je grootse ervaringen en talenten, waarom zou je daar kostbare tijd aan besteden?

THE DEVIL IS AFRAID OF US WHEN
WE **PRAY** AND MAKE **SACRIFICES**

HE IS ALSO AFRAID WHEN
WE ARE **HUMBLE** AND **GOOD**

HE IS ESPECIALLY AFRAID WHEN
WE **LOVE JESUS** VERY MUCH

HE RUNS AWAY WHEN
WE MAKE THE **SIGN OF THE CROSS**

- ST. ANTHONY OF EGYPT -

En die demonen, zijn die wel zo vreemd als ze in eerste instantie lijken? Ze zijn uiteraard gemakkelijk te vervangen door begrippen die in onze ogen moderner zijn, zoals obsessies en verborgen verlangens, en wat we sinds Freud allemaal nog meer gewoon vinden. Maar misschien doen we Antonius toch onrecht door zijn strijd te herleiden tot een psychisch gevecht, tot een projectie van innerlijke conflicten. Zo heeft hij het zeker niet gevoeld. Voor hem was het niet slechts een innerlijke zaak, iets van zijn eigen hart, maar een werkelijk gevecht met machten buiten zichzelf.

Alles opgeven en de woestenij intrekken. Is dat nog een werkelijk alternatief? En is het eigenlijk wel wenselijk om zo'n stap te zetten? Of kunnen we het monastieke gedachtegoed ook op een andere manier in het leven integreren? De confrontatie met de radicale keuzes van de woestijnvader kan lezers van de VA ertoe aanzetten om hierover zelf hun gedachten te vormen.

Gebruikte teksten:

Brontekst

Athanase d'Alexandrie, *Vie d'Antoine, introduction, texte critique, traduction, notes et index par G.J.M. Bartelink*, Sources Chrétiennes 400, Paris 1994 [Grieks met Franse vertaling en uitvoerige inleiding en annotatie].

Vertaling

Athanasius van Alexandrië, *Antonius, Onsterflijke icoon van de monnik*, vertaling Vincent Hunink, inleiding en annotatie Gerard Bartelink en Gueric Aerden ocsa, Damon, Budel 2013 [Nederlandse vertaling met uitvoerige inleiding en annotatie; sterk uitgebreide heruitgave van een eerdere versie zonder annotatie: Athanasius van Alexandrië, *Verleidingen in de woestijn het leven van de heilige Antonius*, vertaald en toegelicht door Vincent Hunink, Athenaeum – Polak & Van Gennep, Amsterdam 2002)

Personalia

Dr. Vincent Hunink (1962) is universitair docent Vroegchristelijk Grieks en Latijn aan de Radboud Universiteit Nijmegen (Radboud Institute for Culture and History (RICH) en departement Geschiedenis, Kunstgeschiedenis en Oudheid (GKO). Sinds 1990 is hij actief als vertaler van Griekse en Latijnse teksten uit Oudheid en Middeleeuwen. www.vincenthunink.nl (v.hunink@let.ru.nl)

Colofon

Perspectief is het Digitale Oecumenisch Theologische Tijdschrift (DOTT) van de Katholieke Vereniging voor Oecumene. ISSN 2588-9354

Perspectief wordt gekenmerkt door een drievoudige doelstelling:

- Reflectie** Perspectief biedt een platform van theologische reflectie op de vragen die in de oecumenische beweging leven. Ze biedt daartoe bijdragen van experts uit verschillende denominaties.
- Ruimte** Perspectief wil de ruimte zoeken en tonen waarin het oecumenisch gesprek vruchtbaar wordt. Het beoogt daarmee nieuwe perspectieven voor de toekomst van de oecumenische beweging te ontsluiten.
- Jongeren** Perspectief biedt jonge oecumenici de mogelijkheid te reflecteren op opgedane oecumenische ervaring en deze te laten weerklinken binnen de oecumenische beweging.

Perspectief verschijnt viermaal per jaar, en is gratis als digitaal tijdschrift te bekijken op de website van de Katholieke Vereniging voor Oecumene, of als PDF te downloaden. De eindredactie en de vormgeving worden verzorgd door het bureau van de Katholieke Vereniging voor Oecumene.

- Nieuwsbrief** Indien u op de hoogte gehouden wilt worden van de activiteiten van Perspectief kunt u zich voor de nieuwsbrief [hier aanmelden](#).
- Steunen** U kunt ons steunen door lid of donateur van onze vereniging te worden, of door een eenmalige bijdrage, zie hiervoor onze [website](#). De Katholieke Vereniging voor Oecumene is ANBI goedgekeurd.
- Redactie** drs. Geert van Dartel, prof. dr. Fred van Iersel, dr. Karim Schelkens, prof. dr. Peter-Ben Smit, drs. Leo van Leijsen, drs. Fokke Wouda, perspectief@oecumene.nl.

Meld mij aan voor de Nieuwsbrief van Perspectief

Perspectief wordt uitgegeven door de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
www.oecumene.nl

